



Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Recent Period Turkish Studies

Kitap Değerlendirmesi | Book Review

📖 Açık Erişim | Open Access

Türkiye’de Alman Propagandası Hakkında Bir Kitap: Türkische Post

A Book About German Propaganda in Türkiye : Türkische Post



Banu Berber Babalık¹

¹ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Karacasu MYO, Aydın, Türkiye

Resul Alkan, *Türkische Post, Türkiye’de Bir Alman Propaganda Gazetesi (1926 - 1944)*, Çeviri: Arif Ünal. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2024, 202 s.

Anahtar Kelimeler Türkiye • Almanya • Propaganda • Türkische Post • Basın

Keywords Türkiye • Germany • Propaganda • Türkische Post • Press



Atıf | Citation: Berber Babalık, Banu. "A Book About German Propaganda in Türkiye : Türkische Post. Review of the book 'Türkische Post, Türkiye’de Bir Alman Propaganda Gazetesi (1926 - 1944)', by Resul Alkan." *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları–Recent Period Turkish Studies* 47 (2025): 305–311. <https://doi.org/10.26650/YTA2025-1563124>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Berber Babalık, B.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Banu Berber Babalık banubabalik@adu.edu.tr



Giriş

Tarih, sosyoloji, ekonomi gibi alanların bakış açısına göre farklı şekilde ifade edilen propaganda en genel tanımıyla toplum yapılarını sistemli ve planlı bir şekilde ikna etme sürecidir¹. Kavramın politik alanda ilk kullanımı 17. yüzyıl olsa da ortaya çıkışı insanın örgütlü toplumda yaşamaya başlamasına dayanır. Bununla birlikte siyasal hayatın içinde sistematik bir propagandanın oluşumu 19. yüzyıla denk gelir. Propaganda faaliyetleri toplulukların fikir ve görüşlerini içermesi sebebiyle sosyal bilimlerde önemli yere sahiptir. Tarihî süreç boyunca toplumları etkileyen iletişim araçları (alfabe, matbaa, telgraf, radyo, televizyon, gazete vb.) propaganda faaliyetlerinde belirleyici öge olmuştur. Özellikle gazeteler 19. ve 20. yüzyıl dünyasında toplumsal yapıyı doğrudan etkileyen iletişim araçlarıdır². Gazetelerin incelenmesi, dönemin düşünce hayatı ve tarihinin daha iyi anlaşılmasında büyük etkiye sahiptir. Bu etkinin devletlerin tarihinde özellikle modernleşme ve ulus devlet inşası sürecinde belirleyici olduğu daha çok görülmektedir. Toplumları ikna etme ve kamuoyu oluşturabilme amaçlarında kitle iletişim araçları sıklıkla kullanılmışlardır. Basın ve yayın organları halkın bilgilendirilmesinin yanında kitlelerin tutumunu etkileyerek bu amaca hizmet etmişlerdir³. Bu çalışmada, dönemin Alman propagandasına hizmet eden Türkische Post gazetesini ele alan Resul Alkan’ın *TÜRKISHE POST Türkiye’de Bir Alman Propaganda Gazetesi (1926 - 1944)* adlı kitabı kritik edilmiştir.

Yazar Hakkında

Resul Alkan, lise eğitiminin ardından gittiği Almanya’da Freiburg Albert Ludwigs Üniversitesi’nde Yakınçağ Avrupa Tarihi ana dal, Ekonomi ve Sosyal Tarihi ve Önasya Arkeolojisi yan dallarında lisansını tamamladı. Aynı üniversitede 2011’de, “Die politischen Beziehungen zwischen Deutschland und der Türkei während der Weimarer Zeit 1919-1933/Weimar Dönemi Türk-Alman Siyasi İlişkileri 1919 - 1933” başlıklı yüksek lisans tezini ve 2022’de Bochum Ruhr Üniversitesi’nde “DieTürkischePost. Einedeutsche Propagandazeitunginder Türkei 1926 - 1944” başlıklı doktora çalışmasını tamamladı. Yazar, doktora çalışması sonrası Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nde Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi oldu ve halen aynı kurumda çalışmalarına devam etmektedir. Akademik çalışmalarında 19. ve 20. yüzyıl Türk - Alman siyasî, askerî ve kültürel ilişkileri üzerine yayınlar yapmaktadır. Ayrıca Die Türkische Post: Eine deutsche Propagandazeitung in der Türkei 1926-1944 (2019) ve Türk Ordusunda Son Alman General Hilmar von Mittelberger (2022) adlı çalışmaları yayımlanmıştır⁴.

Eser İçeriği

Resul Alkan’ın kaleme aldığı *TÜRKISHE POST Türkiye’de Bir Alman Propaganda Gazetesi (1926-1944)* adlı kitap İstanbul’da basılarak Tarih Vakfı Yurt

Yayınları tarafından 2024’te yayımlanmıştır. Bu çalışma Bochum Ruhr Üniversitesi Tarih Fakültesi’nde Prof. Dr. Stefan Plaggenborg’un danışmanlığında tamamlanan “DieTürkischePost. Einedeutsche Propagandazeitunginder Türkei 1926 - 1944” başlıklı doktora tezine dayanmaktadır.

Yazar, çalışmasına başlarken Türkiye ile Almanya arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri ele alan diğer yayınlardan bahsettikten sonra kitabın Weimar

¹Sezer Akarcalı, *İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2003, s.3045.

²Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2015, s.16-20.

³Meltem Tekerek, *Bir Propaganda Aracı Olarak Türkiye’de Sinema: Atatürk Dönemi, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.37, 2020, s. 181-204; Jean-Marie Domenach, *Politika ve Propaganda*, Varlık Yayınları, İstanbul, 2003, s.17-18; Fatma Tombak, “Türkiye’de II. Dünya Savaşı Yıllarında Türk Dünyası Algısı: Kızılme Dergisi Örneği”, *Erciyes Akademisi*, 38/3 (2024), s.705-711. ⁴ Ayrıca bkz. <https://avesis.comu.edu.tr/resul.alkan/yayinlar>, 10.09.2024.

Cumhuriyeti ve Nazi Dönemi Almanya’sında , Türkiye’deki yurt dışı Alman propaganda araştırmalarında Turkish Post örneklemini üzerinden Türkiye – Almanya arasındaki iletişimden bilgi ve gözlemlerin aktarılmaya çalışıldığını ifade eder⁴.

Alkan, Türkische Post’un içeriğinden yola çıkarak Türkiye ve Almanya’da dönemin politik gelişmelerinin gazete tarafından nasıl yorumlandığı sorusuna yanıt aradığını ifade etmiştir. Kitap, giriş bölümü sonrası 1908 - 1918 Yılları Arasında Türkiye’deki Alman Basını, Türkische Post’un Kuruluş Aşamaları, Türkische Post’un Yapısı ve Editöryal Gelişmeleri, Türkische Post’un Gözüyle Siyasi Gelişmeler, Türkische Post Çalışanlarının Federal Almanya Dönemi’ndeki Kariyeri ve Türkische Post’dan Türkisch-Deutsch Post’a Geçiş başlıkları altında toplam yedi bölümden oluşmuştur. Türkische Post, Berlin’deki resmî kurumların maddi imkanlarıyla desteklenen, Berlin’de seçilerek İstanbul’da gönderilen gazeteciler tarafından yönetilen, 1926 - 1944 yılları arasında, yayım dili Almanca⁶ olan ve Türkiye’deki basın yasasına⁵ göre faaliyette bulunan günlük bir gazeteydi. Gazetede Almanya, Türkiye, Ortadoğu ve Balkan ülkelerinden günlük siyasi haberler, Alman ve Türk yazarların kaleminden makaleler, ekonomi, kültür, arkeolojik kazılar gibi başlıklara yer verilmiştir. Gazetenin daimi okuyucuları, yazar tarafından Almancaya hakim Türk okuyucular ve Türkiye’de ikamet eden Alman vatan- daşlar olarak gösterilirken kitabın hedef okuyucu kitlesi Türkiye Cumhuriyeti ve Almanya’nın siyasi, sosyo – kültürel ve ekonomik gelişmelerine ilgi duyanlardı.

Kitabın merkezinde yer alan sorular şöyledir: i)İstanbul ve Berlin’deki gazete yöneticileri nasıl seçilmiştir? ii)Gazetede çalışanların özellikleri nelerdir? iii) Finansal destek almış mıdır? iv)1933’te Almanya’da yaşanan iktidar değişikliğinin gazete yönetimi ve içeriği üzerindeki etkisi nasıl olmuştur? v)Türkiye’deki siyasi ve kültürel değişimler gazeteye nasıl aktarılmıştır? vi)Türkiye ve Almanya arasındaki ilişkilerin gazeteye yansı- ması nasıl olmuştur? vii)Gazetenin yayın hayatının sona ermesiyle çalışanların durumu ne olmuştur?

Eserin Analizi

Tarihsel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan eserde, toplanan veriler arasında birincil kaynaklar çoğunluktadır. Doküman incelemeleri yapıldıktan sonra olguları içeren yazılı verilerin analizi yapılmıştır. Bu nedenle sıklıkla açıklayıcı dipnotlarla atıflar yer alır. Dipnotlardaki açıklamalar, dönemi daha iyi değer- lendirme aşamasında önemli katkı sağlamaktadır. Kitabın oldukça geniş yelpazeye sahip kaynakçasında Alman Dışişleri Bakanlığı, Alman Büyükelçiliği, İstanbul Başkonsolosluğu arşiv belgeleri, gazete çalışan- larının daha önce yayımlanmamış mektupları ve raporları yer almaktadır.

Giriş başlığı altında verilen birinci bölümde amaç yöntem ve kaynaklar belirtilmiştir. Konu ve problem tespitinden sonra araştırmada kullanılan kaynaklar araştırmanın yöntemi ve içeriğinin sınıflandırılması yer almıştır.

1908 - 1918 Yılları Arasında Türkiye’deki Alman Basını isimli ikinci bölümde yazar, Türkische Post öncesinde Osmanlı devletinde yabancı basın hakkında bilgi vermiştir. Bölümde İstanbul’da Türkische Post’tan önce çıkarılan Alman gazetesi Osmanischer Lloyd’nin faaliyetleri ve yayın hayatını sona erdiren gelişmeler ele

⁴Resul Alkan, *Türkische Post Türkiye’de Bir Alman Propaganda Gazetesi (1926 - 1944)*, çev. Arif Ünal., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2024, s.1. ⁶Yayım dilinin Almanca olması yazar tarafından siyasi olarak yorumlanmıştır (Alkan, a.g.e., (2024), s.3.

⁵Milli Mücadele’nin merkezi Ankara’da propaganda, tanıtım ve istihbarat yapılanması adım adım hayata geçti. *Hakimiyet-i Milliye* ve Anadolu Ajansı’ndan sonra 7 Ekim 1920’de *Ceride-i Resmîye* çıkarıldı. Cumhuriyet’in kurulmasıyla Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi yapı- landırıldı. 1929 itibarıyla Hariciye Vekaleti’ne bağlı müdüriyet, istihbarat ve Harici Matbuat olmak üzere iki müdürlükten oluşuyordu. 22 Mayıs 1933’de Matbuat Umum Müdürlüğü; gazete ve mecmuaları ve düzenlemek görevleriyle Dahiliye Vekaleti’ne bağlandı. 1934’de Matbuat Umum Müdürlüğü istihbarat, yayın ve propaganda şeklinde üç temel görev üstlenmişti. Bunların yanında Türkiye’nin tanıtımı ve karşı propaganda ile mücadele edecek ve Matbuat/Basin kanunun uygulanmasını gözetecekti. Eminalp Malkoç, “Basın Yayın Genel Müdürlüğü (Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi)” <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/basin-yayin-genel-mudurlugu-matbuat-ve-istihbaratmuduriyet-i-umumiyesi-2/>, 10.09.2024. 1950 Basın Kanunu, basın üzerindeki sıkı hükümet kontrolünü ortadan kaldırdı. Kanunun ilk maddesinde basının serbest olduğu belirtilir. 8. maddeye göre gazete ve dergi çıkarmak için hükümetten izin ya da ruhsat almak gerekmez. Hüseyin Bayarlan, “1950 Basın Kanunu”, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1950-basin-kanunu/>, 10.09.2024.

alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihini daha iyi anlayabilmek için Osmanlı Devleti’nin son yüzyılına dikkatle bakmak gerekir. Bu dönem Osmanlı modernleşme politikasında öncü kurum olan ordu, bürokrasi, diplomasi ve ekonomiye en çok etkisi olan devletlerden biri Almanya’dır⁶. Osmanlı coğrafyasında, Avrupalı devletlerin kendi çıkarlarına uygun hizmet edecek gazeteler genel itibarıyla Fransa ve İngiltere’nin elindeydi. Bu alanda İngiltere ve Fransa’nın arkasında kalan Almanya, kendi hükümetinin amaçlarını Türk kamuoyuna doğrudan aktarmak, Almanya’nın Osmanlı devletindeki siyasi ve ekonomik çıkarlarını korumak için Osmanischer Lloyd (1908 - 1918)⁹ gazetesini çıkarmıştı. 30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros’a göre Osmanlı Devleti, İttifak devletleri ile her türlü ilişkiyi kesecekti. 3 Mart 1924’te Türk-Alman Dostluk Anlaşması’nın imzalanması sonrası iki ülke ilişkileri tekrar başladı. Bunun için Almanya’nın Türkiye’deki pozisyonunu tekrar güçlendirmek için gazete açma girişimleri başladı. Gazetenin Türkiye’deki siyasi rolü Dışişleri Bakanlığı tarafından raporlanmıştı. Buna göre:

“... Bu gazetenin tek siyasi önemi Alman toplumunun bir yayın organı olmasıydı. O dönem için ekonomik değerinin olmadığı da dikkate alınırsa, ortaya çıkan açığın kapatılması gazete çalışanlarının maaşlarının ödenmesi Dışişleri Bakanlığı’nın üzerine yüklenenecektir. Yüksek miktardaki masrafın, gazeteden elde edilecek etki ile hiçbir ilişkisi olmadığını belirtmek zorundayım”¹⁰. Gazetenin yaşadığı ekonomik zorluklar yazar tarafından gazete çalışanlarının mektup ve diğer raporlarıyla desteklenmiştir. Gazete, her iki ülkede yaşanan radikal değişimlere tanıklık etmesi bakımından oldukça önemlidir.

Türkische Post’un Kuruluş Aşaması adlı üçüncü bölümde yazar gazetenin başlangıç tarihi, bu süreçte yürütülen müzakereler ve böyle bir gazeteye neden ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye’deki ekonomik ve kültürel pozisyonunu güçlendirmek isteyen Almanya’nın bu amaç için günlük bir gazete kurulması çalışmasını destekleyen girişimlere yer verilmiştir. Bölümü bitirirken gazetenin neden Türkçe değil de Almanca basılmasına karar verildiği detaylandırılmıştır. Türk hükümeti ve Türk okuyuculardan gelebilecek şüphelerin önüne geçmek ve siyasi alanda olumsuz bir durum yaratmamak için Almanca basılmasının kararlaştırıldığı altı çizilmiştir. Dönemin zorlu ekonomik koşulları içinde gazetenin basımı ve dağıtımı için gerekli maddi imkanların sağlanma girişimleri ve gazeteye destek sağlayanlar bu bölümde yazılmıştır.

Türkiye’de cumhuriyetin ilanı sonrası yapılan devrimler, Almanya’daki siyasi-sosyal gelişmeler ve 1939’da başlayan savaş 20.yüzyıla damga vuran olaylardı. Gazetelerin amacı sadece yaşanan gelişmeleri duyurmak değildi. Toplumu oluşturan bireylerin gazetenin ideolojisi doğrultusunda yönlendirilmesi bilinen bir gerçektir. Bu sayede bilinç şekilleri oluşturulmak istenmiştir⁷.

Türkische Post’un Yapısı ve Editoryal Gelişmeleri başlığıyla verilen dördüncü bölümde Türk basın yasası hükümlerine göre Türk genel yayın yönetmeni olarak çalışan isimlere yer verilmiştir. Türkische Post’ta genel yayın yönetmeni olarak çalışan ilk Türk Muzaffer Toydemir’dir. On yedi yıl aralıksız yaptığı bu göreve vefatı sonrası bir yıldan daha kısa bir süreliğine Ali İhsan Sabis ve üç aylık sürede Fevzi Onay getirilmiştir. Bu üç ismin ortak özelliği gazetecilik mesleği ile ilgili bir eğitimlerinin olmamasının yanında asker kökenli olmalarıdır. Birinci Dünya Savaşı’nda farklı cephelerde savaşmış bu isimler Türk hükümetinde ve İstanbul bürokrasisindeki güçlü çevreye sahip olmaları nedeniyle gazete açısından önemli isimlerdi. Gazetenin Alman editörleri hakkında detaylı bilgilerin verildiği bu bölümde 1933’teki iktidar değişikliği sonrası editörlerin gazetede konumu ve tutumları aktarılmıştır. 1933’de gazetenin yayın yönetmeni olan Schmidt- Dumont’un Türkiye’deki kariyeri Hitler’in iktidarı sonrası değişmiştir. Dumont, Ankara Alman Büyükelçiliği’nde kurduğu

⁶Cenk Reyhan, “Türk-Alman İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı (1878-1914)”, *Belleten*, 2005, C.69, S.254, s.217-266; Resul Alkan, “Alman Belgeleri Işığında Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Donanmasındaki Faaliyetleri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 34, 2021, s.839-861. ⁹ 30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros’a göre Osmanlı Devleti İttifak devletleri ile her türlü ilişkiyi kesecekti. 3 Mart 1924’te Türk-Alman Dostluk anlaşmasının imzalanması sonrası Almanya tekrar gazete açma girişimlerinde bulundu. ¹⁰ Alkan, a.g.e., (2024), s.28.

⁷Derya Akın, “İkinci Dünya Savaşı’nda Basın ve Yayın Organlarının Etkisi”, *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2 (2022), s.474-519.

Basın Ateşeliği makamı ile Orta Doğu ve Balkanlar’da güçlü ve organize olmuş bir propaganda ağı ile ilgilenmiştir. Kısa bir süre sonra bu çalışmaları netice vermiş ve Almanya’nın Propaganda ve Halkı Aydınlatma Bakanlığı temsilcisi olarak Ankara’da Alman Büyükelçiliği’nde Basın Ateşesi olmuştur. Propaganda faaliyetlerinin ele alındığı bu bölümde Nasyonel Sosyalistlerin basın üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Türkische Post, ilk yılını doldurduğunda yayın yönetmeni tarafından Alman Dışişleri Bakanlığına gönderilen raporda, gazetenin beklentileri boşa çıkarmadığı ve kimseyi hayal kırıklığına uğratmadığı ifade edilmiştir. Alkan’ın çalışmasının özgünlüğünde⁸ Almanya’daki farklı arşivlerde bulunan birincil kaynaklardan yararlanması ve gazete çalışanlarının şimdiye kadar yayımlanmamış yazılarının yer alması büyük öneme sahiptir. Bu özelliğiyle çalışma, oldukça geniş bir kaynağı analiz ederek hazırlanmıştır. Bununla birlikte yazar oldukça geniş aktarımlarla işlediği dipnotlarda dönemin Türkiye’de yayımlanan diğer gazetelerden de alıntılar yaparak çalışmayı daha zenginleştirmiştir.

Beşinci bölüm başlığı *Türkische Post’un Gözüyle Siyasi Gelişmeler*’dir. Bu bölümde Türkiye’de yeniden yapılanmanın başladığı dönem gazetenin kuruluş yıllarına denk gelen yılları da kapsayarak *Kemalist dönem* ifadesiyle verilmiştir. Genel anlamda bu dönemin olumlu görüntüsün yansıtıldığı gazete haberlerinde dikkat çeker. Yazar, gazetenin Kemalist reformlara eleştirel yaklaşımından kaçınmasını siyasi nedenlere bağlamıştır. Hatta Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’nin karşılaştırılmasının yapıldığı yazılarda cumhuriyetten övgüyle bahsedilmiştir⁹. Bu bölümde Türkische Post’un yayın politikasındaki değişiklikler, 1933 yılındaki iktidar değişikliği ve 1939’da çıkan savaş yoğunlaşarak aktarılmıştır. Yazar, çalışmanın politik ilişkiler yönünden ağırlıklı olduğunu vurgular. Hatta gazetenin niteliksel analizinde reklam ilanları, resmi ilan ve tanıtımlar, roman alıntıları, arkeoloji haberleri, ayrıca ekonomik ve kültürel haberlerin hariç tutulduğunu belirten yazar çalışmada, 1926 - 1944 yılları arasındaki siyasi köşe yazılarına ve makalelere yer vermiştir¹⁰. Yazarın çalışma alanı içinde daha çok siyasi konuların olması ve siyasî yazıların bir bütünlük içerisinde amaçlanan çalışmayı ortaya çıkarmadaki yeterliliği burada etkili olabilir. Yine de propaganda konusunda reklam, edebiyat, afiş gibi alanların etkisi dikkate alındığında bu bölümlerin de çalışmaya katkı sağlayabileceği önerilebilir. Hatta gazetenin aktif olduğu yılları içine alan süreçte sadece bu haberlerin taraması yapılarak literatüre önemli bir katkı sağlanabilir. Kitap içine toplam on iki tane fotoğraf eklenmiştir. Bu fotoğraflar gazete editörleri, çalışanları ve yayınevi çalışmaları ile ilgilidir. Okuyucuya gazete manşetlerinin yer aldığı bazı sayıların sunulması kitabın yeni baskısı için önerilebilir.

1933 itibarıyla Türkische Post, Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı’nın argümanlarını belirgin biçimde öne çıkarmıştır. Bu tarihten itibaren Alman basınının tekdüzeliği yazar tarafından eleştirilirken bu uygulamanın çalışma içeriğine uygun konu bulmada yarattığı sıkıntı da ifade edilmiştir¹¹. Artık gazetenin hedefleri arasında iktidar olan Nasyonel Sosyalist Alman İşçi Partisi’nin Türkiye’deki Alman toplumunu kendi ideolojilerine çekme girişimi vardı. Kültürel, siyasi ve ekonomik hayatın her alanında etkinliğini gösteren Nasyonel Sosyalistler basında da kendi propagandalarını yaptı. Yazar, Alman toplumunu ön plana çıkararak bu uygulamaları eleştiren çok sayıda örnek vererek¹² Almanya’nın uygulamalarını akademik dille eleştirmiştir. Türkische Post’un Alman haber ajanslarından haberi doğrudan yayımlaması en çok propaganda haberlerinde etkili olmuştur. Özellikle savaş haberleri saf propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır. Propaganda, hedef

⁸Türk Alman ilişkilerini ele alan çalışmalar daha önceki yıllarda yapılmış olmakla birlikte Türkische Post faaliyetleri yüzeysel ele alınmıştır. Bu konuda yayımlanmış en kapsamlı çalışma arasında Fatih Keskin’in hazırladığı ve yayımlanmamış yüksek lisans çalışması için bkz. Fatih Keskin, “2.Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Alman Propagandası: Türkische Post”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara,1997. Bu çalışmada gazete haberleri bulunmakla birlikte Berlin’deki Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi kaynaklarına yer verilmemiştir (Alkan, a.g.e., (2024), 5).

⁹Alkan, a.g.e., (2024), s.130-131.

¹⁰Alkan, a.g.e., (2024), s.8

¹¹Alkan, a.g.e., (2024), s.8

¹²Sadece Alman vatandaşı olanlar yayın yönetmeni olabilir. Yahudi gazetecilere bu mesleği yapmaları yasaklanmıştır. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Yahudi biriyle evlilik olmuşsa kişinin ismi gazeteciler listesinden çıkarılmıştır (Alkan, a.g.e., (2024), s.65-66).

kitlenin düşünce, tutum ve inançları üzerinde istenilen yönde değişikliğin sağlanması için başvurulmuş bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Savaş yıllarında aktif şekilde kullanıldığı görülen propagandalar, totaliter rejimlerin kendi varlıklarını kabul ettirmeleri ve ideolojilerini yayma amacı ile meşruiyet kaynağı haline gelmiştir¹³.

Altıncı bölümde *Türkische Post* çalışanlarının Federal Almanya Dönemi’ndeki kariyerleri başlığı altında İkinci Dünya Savaşı nedeniyle İstanbul’dan ayrılan Alman vatandaşları ve gazete çalışanlarının durumları aktarılmıştır. Bu dönemde Almanya’ya karşı Türk hükümetinin radikal bir değişiklik içine gireceği söylentileri ile başlayan endişelere rağmen Alman Büyükelçiliği personelinin İstanbul’da tutma çabası içinde olmuştur. 2 Ağustos 1944’te TBMM, Türkiye ve Almanya arasındaki her türlü ilişkinin kesilmesi kararını verdi. Bununla birlikte sayıları yaklaşık iki bin olan Türkiye’de yaşayan Almanlara Almanya’daki siyasi durum tekrar normale dönünceye kadar Türkiye’de kalmaya devam edebilmeleri için Türkiye’de zorunlu ikamete dair yazılı beyanlarını verme hakkı tanımıştır. Bu karar öncesinde Türk vatandaşlığına geçmiş olan Almanlar bu olaydan etkilenmediler. Alman istihbaratında çalışan 200 Alman vatandaşı 6 Ağustos 1944’te İstanbul’u terk etmişlerdi. Bu kişilerin arasında Türkische Post’un yayın yönetmeni ve yöneticileri de bulunuyordu. Türkische Post’un redaksiyonunda görevli gazeteciler Eduard Schaefer ve Gerhard Hannig, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Nazilikten arındırılma olarak adlandırılan Entnazifizierungsprozess kapsamında aklanarak, Nazi geçmişlerine rağmen 1950’li yıllarda önemli pozisyonlara gelmişlerdir. Schaefer yarı resmi Alman basın ajansı Deutsche Presseagentur’da yöneticiğe yükselirken, Hannig ise 1950’li yıllarda Almanya’nın Ankara’daki Büyükelçiliği’nde basın ataşesi olarak görev yapmıştır.

Türkische Post’dan *Türkisch – Deutsche Post*’a Geçiş adlı yedinci bölüm kitabın son bölümüdür. Bu bölüm İkinci Dünya Savaşı başladıktan sonra Türkiye ve Almanya arasında yaşanan gergin ilişkilerin Türkische Post’a olan olumsuz etkilerini ele almıştır. Nitekim yayın hayatı boyunca iki kere yayın yasağı gelen Türkische Post’un nihai olarak kapatılması 2 Ağustos 1944’te iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin kesilmesinden bir gün önce olmuştur¹⁴. Kapatılma kararı ile İstanbul’da yaklaşık on dokuz yıl boyunca devam eden Almanca günlük gazete geleneği de sona ermiştir. 1951’de Türkiye ve Almanya arasındaki siyasi ilişkilerin olumlu bir hava içine girmesi sonrasında İstanbul’da 1968’e kadar ayda iki defa Almanca ve Türkçe Türkisch-Deutsch Post adlı bir dergi yayımlandı. Alman Büyükelçiliği’nin desteğiyle çalışmalarını yürüten dergi editörü İbrahim Tokay’ın vefatından sonra 1970’ten itibaren bir daha yayımlanmadı.

Sonuç

Alman propagandasının bir yayın aracı olarak Türkische Post’un ele alındığı bu çalışma Türkiye’deki Alman propagandasını anlama ve değerlendirme imkanı sunması ile dönemin iktidar - basın ilişkilerine katkı sağlayan, zengin kaynakçası dikkate alındığında hazırlık ve yazım aşamasında büyük emekler taşıyan özgün bir eserdir. Kitap bittiğinde okuyucu, çalışmayı kapsayan süreçte Weimar Cumhuriyeti ve Hitler dönemi Türkiye - Almanya siyasi ve kültürel ilişkileri ile birlikte İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’deki basın politikası hakkında önemli bilgilere ulaşmış oluyor. İki ülkede yaşanan siyasi, kültürel ve ekonomik

¹³Türkische Post’un yayın yönetmeni Schafer, gönüllü olarak çok kez Alman ordusuna alınma talebinde bulunmuştu. Bu isteği onaylanmazken Alman propagandasındaki hizmetleri dolayısıyla kendisine *Savaş Liyakat Haçı* verildi. Bu olay yayının yönetmenliğinin silahlı savaşa katılmaktan daha önemli bir görev olarak görüldüğünü gösterir (Alkan, a.g.e., (2024), s.75).

¹⁴Yayın yasağı için bkz. BCA.534/37302.149747.19. Türkiye devam eden olumsuz propagandalara kayıtsız kalmayarak hem basın hem hükümet aracılığıyla girişimlerde bulunmuştur. Propaganda faaliyetlerine karşı neşriyat ve propaganda işlerinde çeşitli yer ve zamanlarda çalıştırılacaklara ait kadroyu 3 Temmuz 1939 tarihinde onaylanmıştır (BCA, 30.18.1.2/87.63.12). İkinci Dünya Savaşı öncesinde kurulan İç İşleri Bakanlığı’na bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü adı altında resmi Türk Propaganda Teşkilatı kurularak dış propagandaya engel olmak ve Türkiye’yi dış dünyaya tanıtmak hedeflenmiştir. Bkz. Banu BERBER BABALIK, “Matbuat Umum Müdürlüğü Turizm Müdürlüğü”, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/matbuat-umum-mudurlugu-turizm-mudurlugu>. 10.09.2024.

gelişmeler Türkishe Post üzerinden aktarılmıştır. Gelişmeleri kronolojik olarak bekleyen okuyucuları hayal kırıklığına uğratsa da izlenen tematik yol oldukça verimli olmuştur.

Resul Alkan tarafından kaleme alınan çalışma Türkiye ve Almanya arasındaki ilişkileri Türkiye’de yayımlanan Almanca bir gazete üzerinden ele alınmıştır. Gazetenin yayım dönemi (1926 - 1944) her iki ülke açısından büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu eserin alandaki boşluğu doldurması ve sosyal bilimlerin farklı alanlarında yapılacak çalışmalara ışık tutması beklenmektedir.



Yazar Bilgileri
Author Details

Banu Berber Babalık (Dr.)

¹ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Karacasu MYO, Aydın, Türkiye

0000-0001-9863-7189

banubabalik@adu.edu.tr

Kaynakça | References

- Akarcılı, Sezer: *İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2003.
- Akın, Derya: “İkinci Dünya Savaşı’nda Basın ve Yayın Organlarının Etkisi”, *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2 (2022), s.474-519.
- Alkan, Resul: *Türkishe Post Türkiye’de Bir Alman Propaganda Gazetesi (1926 - 1944)*, çev. Arif Ünal, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2024.
- Alkan, Resul: “Alman Belgeleri Işığında Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Donanmasındaki Faaliyetleri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 34, 2021, s.839-861.
- Babalı Berber, Banu: “Matbuat Umum Müdürlüğü Turizm Müdürlüğü”, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/matbuat-umum-mudurlugu-turizmmudurlugu>. 10.09.2024.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 534/37302.149747.19.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Kararlar Daire Başkanlığı, 30.18.12/87.63.12.
- Bayarslan, Hüseyin :
“1950 Basın Kanunu”, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1950-basin-kanunu/>. 10.09.2024.
- Domenach, Jean-Marie: *Politika ve Propaganda*, Varlık Yayınları, İstanbul, 2003.
- Keskin, Fatih: “2.Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Alman Propagandası: Türkishe Post”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1997.
- Koloğlu, Orhan: *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi, Pozitif Yayınları*, İstanbul, 2015.
- Malkoç, Eminalp: “Basın Yayın Genel Müdürlüğü (Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi)” <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/basin-yayin-genel-mudurlugumatbuat-ve-istihbarat-muduriyet-i-umumiyesi-2/>, 10.09.2024.
- Reyhan, Cenk: “Türk-Alman İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı (1878-1914)”, *Belleten*, 2005, C.69, S.254, s.217-266.
- Tekerek, Meltem: *Bir Propaganda Aracı Olarak Türkiye’de Sinema: Atatürk Dönemi, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.37, 2020, s. 181-204.
- Tombak, Fatma: “Türkiye’de II. Dünya Savaşı Yıllarında Türk Dünyası Algısı: Kızılelma Dergisi Örneği”, *Erciyes Akademi*, 38/3 (2024), s.705-711.
- <https://avesis.comu.edu.tr/resul.alkan/yayinlar>, 10.09.2024.

